

II.ÚS 1945/08 ze dne 2. 4. 2009
N 80/53 SbNU 11
K právu dítěte na slyšení v případě zásahu do osobní svobody

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Stanislava Balíka a soudců Dagmar Lastovecké a Jiřího Nykodýma - ze dne 2. dubna 2009 sp. zn. II. ÚS 1945/08 ve věci ústavní stížnosti 1. I. O. a 2. J. O. proti rozsudku Krajského soudu v Praze sp. zn. 28 Co 239/2008 ze dne 27. května 2008, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu matky (stěžovatelky) na zrušení ústavní výchovy nezletilého stěžovatele, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

Rozsudek Krajského soudu v Praze sp. zn. 28 Co 239/2008 ze dne 27. května 2008 se ruší.

Odůvodnění

I.

Rekapitulace návrhu

1. Ústavní stížností podanou k poštovní přepravě dne 1. srpna 2008 se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku, kterým byl k odvolání stěžovatelky (dále též jen "matka") potvrzen rozsudek Okresního soudu Praha-západ č. j. 11 P 156/2007-85 ze dne 17. března 2008, jímž byl zamítnut návrh matky na zrušení ústavní výchovy stěžovatele (dále též jen "nezletilý"). Stěžovatelé namítají, že napadeným rozhodnutím a v řízení jemu předcházejícím byly porušeny čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") a čl. 9 odst. 1 a 2 a čl. 12 Úmluvy o právech dítěte (dále jen "ÚPD").

2. V ústavní stížnosti je nejprve s ohledem na nezletilost stěžovatele argumentováno různými rozhodnutími Evropského soudu pro lidská práva v tom směru, že biologický rodič je oprávněn nezletilé dítě zastupovat. Vedle této argumentace je pak uvedeno, že se stěžovatel rozhodl podat ústavní stížnost sám a k tomu ve svých šestnácti letech udělil plnou moc.

3. V meritu stěžovatelé jednak konkrétně namítají, že rozhodnutí nebylo vydáno v souladu se zákonem, protože v řízení jemu předcházejícím nebyl vyslechnut stěžovatel a nebyl tak zohledněn jeho názor. Nezpochybňují sice závěr soudu, že přání stěžovatele vrátit se domů bylo nesporné i bez jeho slyšení. Mají ale za to, že v rámci výsledků mohly být se stěžovatelem diskutovány důvody nařízení ústavní výchovy, mohly být činěny dotazy ohledně možných alternativních řešení, zvažována vážnost a věrohodnost jeho deklarovaných závazků, přímým kontaktem posouzeny dopady dosud proběhlé ústavní výchovy na jeho postoje apod. Stěžovatelé vytýkají absenci úvahy o tom, proč nebyla dána přednost rodinné péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V té souvislosti se stěžovatelé také domnívají, že obecné soudy neměly k dispozici dostatečně důkladné podklady pro rozhodnutí ohledně dosavadního působení ústavní výchovy na stěžovatele a věrohodnosti jeho závazků v tomto směru. Nepřesvědčivé (neboť v zásadě absentující) je především hodnocení zprávy diagnostického ústavu, který hovoří o motivaci stěžovatele a jeho zvyšující se aktivitě. Nelze než dodat, že výsledek napadeného řízení naopak stěžovatele frustruje a v jeho motivacích sráží. Odvolací soud rozhodoval sedm měsíců po nařízení ústavní výchovy, jeho úvahy o předčasnosti návrhu na její zrušení jsou proto v rozporu s výše uvedenými zásadami dočasnosti ústavní výchovy, nutností pravidelných revizí a preference alternativních řešení s pozitivními povinnostmi státu činit aktivní kroky směrem k co nejrychlejšímu znovusjednocení rodiny.

4. Stěžovatelé dále namítají, že nebyl respektován jejich rodinný život, resp. že zásah soudu do něj nebyl nezbytný, i když sledoval legitimní cíl. Považují za nesporné, že ústavní výchova byla nařízena pro záškoláctví stěžovatele a na to navazující nedostatek spolupráce z jeho strany při pokusech o terapeutické řešení. Nezpochybňují ani význam vzdělání, tedy jistotu společenské potřeby zajistit alespoň praktické vzdělání pro zlepšení postavení na trhu práce, které je v liberální společnosti předpokladem pro další uplatnění. Zejména když stěžovatel bude na trhu práce znevýhodněn již jen pro svou etnickou příslušnost. Připouštějí, že újma stěžovatele - závady ve vzdělání - je závažnější, než tomu bylo v případech Wallová a Walla proti České republice (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 23848/04 ze dne 26. října 2006) a Havelka a další proti České republice (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 23499/06 ze dne 21. června 2007), kde byly shledány vady jen v nedostatečném materiálním zázemí. Přesto jsou toho názoru, že společenská potřeba není natolik naléhavá, aby odůvodňovala rozdělení rodiny. V okamžiku, kdy nabývalo právní moci rozhodnutí odvolacího soudu, stěžovatel již ukončoval povinnou školní docházku a odvolací soud sám pokračování v ústavní výchově odůvodnil pouze a výlučně potřebou zajistit pravidelnou docházku stěžovatele do učiliště. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že potřeba zajistit pravidelnou docházku pro zajištění praktického vzdělání není natolik naléhavá, aby vyvážila újmu na citových vazbách mezi stěžovateli a dalšími členy rodiny. Zmiňují se i o následcích ústavní výchovy popsanych v odborné literatuře, zejména o tzv. citové deprivaci, resp. vykazování značné odchylky od běžné normy ve vývoji osobnosti a v obtížnějším společenském uplatnění v pozdějším věku (vše např. Matějček, Z., Bubleová, V., Kovařová, J.: Pozdní následky citové deprivace a subdeprivace, Praha: Psychiatrické centrum, 1997. str. 57, 58; nebo Langmeier, J., Matějček, Z.: Psychická deprivace v dětství, Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963, str. 42).

5. Stěžovatelé poukazují též na to, že senáty 23 Co a 24 Co téhož krajského soudu dospěly v časové souvislosti s napadeným rozhodnutím ke zcela opačným obecným závěrům při hodnocení proporcionality učiněných opatření. Ve věcech 23 Co 482/2007 (29. listopadu 2007) a 24 Co 469/2007 (13. března 2008) rozhodly, že ani zásadní záškoláctví nezletilých dětí plnicích povinnou školní docházku nevytváří tak naléhavou společenskou spotřebu, aby bylo namístě přerušit fungující citové vazby mezi dětmi a především jejich matkou, které byly konstatovány jako nesporné.

6. S odkazem na rozsudek Havelka a další považují za politováníhodné, že nezletilý stěžovatel byl v řízení procesně zastoupen orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který má v řízení zároveň postavení účastníka, jenž v předchozím řízení navrhoval ústavní výchovu. Zastoupení dětí do té doby nezúčastněným subjektem by proto bylo rozhodně vhodnější, protože orgán sociálně-právní ochrany dětí ztrácí chladnou hlavu a profesionální odstup a řízení pojímá prestižně. Nad rámec relevantních skutečností stěžovatelé poznamenávají, že tento orgán a Dětský domov Ledce v současné době omezují prázdninový pobyt stěžovatele u rodiny a odůvodňují to potřebou jeho adaptace v novém prostředí. Vyslovují názor, že právě uvedená řízení, která se týkala také dětí z lokality tzv. Kolonie v Libčicích nad Vltavou, kde bylo rodičům poskytováno sociální i právní poradenství toutéž neziskovou organizací, vedla k vyhrocení postoje orgánu sociálně-právní ochrany dětí i v dalších věcech.

II.

Formální náležitosti

7. Ústavní soud se nejprve zabýval formálními náležitostmi podané ústavní stížnosti a v té souvislosti stejně jako stěžovatelé především aktivní legitimací, resp. způsobilostí k procesním úkonům nezletilého (nar. 1992). Je skutečností, že v ustálené rozhodovací činnosti Ústavního soudu v situacích, kdy je vedlejším účastníkem řízení nezletilá osoba a Ústavní soud ústavní stížnost neodmítá, je takovéto osobě pravidelně ustanovován procesní opatrovník. Vychází se přitom v souladu s § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu") z § 20 ve spojení s § 29 odst. 1 občanského soudního řádu a ve spojení s § 83 odst. 1 zákona o rodině. Z této praxe však s ohledem na odlišné postavení nezletilého nelze vyjít. Inspirativní není ani případ řešený nálezem sp. zn. III. ÚS 125/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 105/12 SbNU 87), v němž vystupovaly nezletilé osoby jako jediní stěžovatelé ve věci úpravy jejich styku s otcem. Tehdy byla nezletilým na jedné straně přiznána procesní způsobilost v řízení před Ústavním soudem s ohledem na jejich věk (11 a 12 let) a rozumovou úroveň zjištěnou obecnými soudy, ale současně jim byl ustanoven pro toto řízení jako opatrovník orgán péče o dítě.

8. Je nutno vyjít z toho, že stěžovatelem může být jakákoliv fyzická osoba, které svědčí tvrzené ústavně zaručené základní právo nebo svoboda, a to bez ohledu na její způsobilost k právním úkonům či věk. Ústavní stížnost přitom směřuje proti rozhodnutí ve věci ústavní výchovy, jež byla nařízena na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který má být v takových situacích ustanoven opatrovníkem, jenž na jejím zachování trvá. Vedle

nezletilého podala ústavní stížnost i jeho matka, která souběžně s nezletilým zmocnila advokáta i k zastupování nezletilého. Aniž by tedy Ústavní soud v posuzovaném případě cítil potřebu uvažovat nad jiným možným opatrovníkem nezletilého pro řízení před Ústavním soudem, zejména protože v daném případě nehrozí ani kolize mezi procesními zájmy stěžovatelů navzájem, ani mezi jednotlivými rodiči, ani mezi rodiči na straně jedné a nezletilým na straně druhé a věk stěžovatele se blíží zletilosti, přiklonil se k názoru teorie. Podle ní, pokud stěžovatel nemá plnou způsobilost k právním úkonům pro nedostatek věku, může za něj podat ústavní stížnost jeho zákonný zástupce, který též udělí plnou moc advokátovi (Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I.: Zákon o Ústavním soudu s komentářem. Praha: Aspi, 2007. str. 404 bod 9). Ústavní soud tedy uzavírá, že stěžovatel se souhlasem stěžovatelky, své zákonné zástupkyně, zmocnil advokáta k podání ústavní stížnosti, a proto formálním náležitostem ústavní stížnosti bylo v daném případě učiněno zadost.

III.

Skutkový stav

9. Ústavní soud si vyžádal spis Okresního soudu Praha-západ sp. zn. 11 P 156/2007, z něhož zjistil, že Odbor sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu Černošice navrhl podáním ze dne 19. září 2007 nařízení ústavní výchovy nezletilého, a to pro jeho opakovanou neomluvenou absenci školní docházky (od třetí třídy) v situaci, kdy matka nezletilého nezvládá. Dlužno dodat, že nezletilý byl v evidenci orgánu sociálně-právní ochrany dětí od roku 2003, kdy společně s kamarádem založil požár v buňce mobilního WC. Rozsudkem Okresního soudu Praha-západ č. j. 11 Nc 126/2007-40 ze dne 22. října 2007 byla nařízena ústavní výchova nezletilého a matce byla uložena povinnost přispívat na jeho výživu. Matka, která byla přítomna vyhlášení rozsudku, se (stejně jako všichni přítomní účastníci) do protokolu vzdala práva podat odvolání. Přesto pak podáním ze dne 16. listopadu 2007 podala odvolání, které bylo usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 28 Co 859/2007-49 odmítnuto pro subjektivní nepřipustnost. K realizaci ústavní výchovy pak došlo soudním výkonem rozhodnutí dne 11. ledna 2008. Podáním ze dne 29. února 2008 matka navrhla zrušení ústavní výchovy. Tento návrh byl zamítnut a k odvolání matky byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen rozsudkem odvolacího soudu, který je napaden ústavní stížností.

10. S ohledem na argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti pak byla vyžádána i rozhodnutí ve věcech vedených Okresním soudem Praha-západ sp. zn. P 23/2002 a sp. zn. P 70/2002, která se týkají řízení o nařízení ústavní výchovy jiných osob.

IV.

Rekapitulace následných vyjádření

11. Následně byl vyzván Krajský soud v Praze, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti. Ten ve svém vyjádření uvedl, že pro zrušení nařízené ústavní výchovy je nutné dovést podstatnou změnu poměrů. K té však již jen z časových důvodů dojít nemohlo, neboť k umístění nezletilého došlo v lednu 2008 a k vydání napadeného rozsudku došlo v květnu 2008. Za zájem nezletilého označil stabilizaci učiněného výchovného opatření v situaci, kdy matka jako vychovatel selhala, protože nedokázala nezletilého výchovně ovlivnit žádoucím směrem, pokud jde o jeho přípravu na budoucí povolání. Nezletilý dlouhodobě nerespektoval nikoho a stával se mu vlastním zahálčivý způsob života bez zakotvení odpovědnosti za sebe sama, což je vzhledem k jeho věku zvláště závažné. Poukazuje dále na to, že matka byla pro své selhání odsouzena pro trestný čin ohrožení mravní výchovy mládeže podle § 217 trestního zákona. Navrhl tedy zamítnutí ústavní stížnosti, protože nedošlo k tak hrubému porušení práv stěžovatelů, které by pro svou intenzitu zakládalo porušení jejich základního práva.

12. V replice k výše uvedenému vyjádření stěžovatelé uvedli, že v mezidobí byla rozsudkem Okresního soudu Praha-západ ze dne 16. ledna 2009 ústavní výchova stěžovatele zrušena. Stěžovatelé však na podané ústavní stížnosti nadále trvají, neboť rozsudek ze dne 16. ledna 2009 byl změnou výroku rozsudku o nařízení ústavní výchovy, který ale ústavní stížností napaden nebyl. Především však na podané ústavní stížnosti trvají, protože ústavní výchova byla zrušena, neboť neplnila účel, pro který byla nařízena (stěžovatel ukončil studium v učilišti), a nikoliv z důvodů namítaných stěžovateli. Obecné soudy obou stupňů tak nadále setrvávají na svých stanoviscích, že rozhodovaly ústavně konformním způsobem. Proto stěžovatelé navrhuji, aby nálezkem Ústavního soudu vedle zrušujícího výroku obsahoval i určující výrok, že napadeným rozsudkem a v řízení jemu

předcházejícím byla porušena práva stěžovatelů uvedená v čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny, v čl. 8 Úmluvy a v čl. 9 odst. 1 a 2 a čl. 12 ÚPD. Určovací výrok považují za žádoucí, aby pozbyli postavení obětí porušení základních práv a svobod.

V.

Vlastní posouzení

13. Co do merita ústavní stížnosti Ústavní soud předesílá, že není součástí soustavy obecných soudů, a není tedy jeho úkolem přezkoumávat, jak obecné soudy naložily s ústavněprávně vymezenou pravomocí rozhodovat v souvislosti s poskytováním ochrany právům. Do této pravomoci obecných soudů je tedy Ústavní soud oprávněn vstoupit pouze v případě, že jejich rozhodnutí nebo jim předcházející postup představují porušení základních práv a svobod.

14. Ze souhrnu procesních i meritorních námitek stěžovatelů se Ústavní soud nejprve zabýval otázkami vedení řízení, které vyústilo ve vydání napadeného rozhodnutí. Konkrétně námitkou, že stěžovatel nebyl v řízení vůbec slyšen, ačkoliv být slyšen podle zákona měl. Jak obecný soud, tak stěžovatelé se přitom shodují na tom, že stěžovatel soudem skutečně vyslechnut nebyl.

15. Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech, je na úrovni lidskoprávních instrumentů zakotveno výslovně v čl. 12 odst. 2 ÚPD, podle něhož se dítěti poskytuje možnost, "aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buďto přímo, nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství". Dále je v čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí zakotveno, že dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení, které se jej týká, zaručeno právo být konzultováno a vyjádřit svůj názor.

16. Vnitrostátní procedurální pravidla, na něž se odkazuje čl. 12 odst. 2 ÚPD, jsou obsažena jednak v § 31 odst. 3 zákona o rodině, podle něhož "dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo ... být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje". V době vydání napadeného rozhodnutí byla procedurální pravidla konečně také obsažena v § 100 odst. 3 občanského soudního řádu, podle něhož "v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí buď prostřednictvím jeho zástupce nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, anebo výslechem dítěte".

17. Jde o právo dítěte svobodně vyjádřit svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají, které mu umožňuje (být jen do určité míry) vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi. Soud díky němu může lépe zjistit skutkový stav a především může, pokud dítě vyslechne sám, vhodným způsobem napomenout nezletilého [§ 43 odst. 1 písm. a) zákona o rodině] a poskytnout mu všechny potřebné informace předtím, než učiní jiné výchovné opatření podle hlavy druhé části druhé zákona o rodině, resp. ideálně namísto takového jiného výchovného opatření. I soud je totiž orgánem státu, který má jako celek pozitivní závazek jednat tak, aby se mohl rozvíjet vztah rodiče s dítětem [nález sp. zn. II. ÚS 838/07 ze dne 10. 10. 2007 (N 157/47 SbNU 53) aj.]. Proto mají výchovná opatření oddělující dítě od rodiče své místo až tehdy, když sledovaného cíle nelze dosáhnout jiným způsobem a vždy musí být jen na nezbytně nutnou dobu. Pro dítě je právo na slyšení důležité v tom, že mu dává pocit, že není objektem a pasivním pozorovatelem události, ale že je důležitým subjektem práva (Kristková, V: Práva dítěte a procesní praxe českých soudů in Via iuris 2005 str. 73) a také účastníkem řízení. S ohledem na to vše má právo dítěte na slyšení mezi základními procesními právy samostatnou hodnotu.

18. Právo dítěte na slyšení v režimu čl. 12 odst. 2 ÚPD nemělo s ohledem na tehdy platná tuzemská procedurální pravidla (viz bod 16) tentýž význam jako právo na slyšení podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jak bylo vyvozeno v ustálené rozhodovací činnosti Evropského soudu pro lidská práva. To je dáno tím, že na rozdíl od posléze uvedeného umožňuje čl. 12 odst. 2 ÚPD, a v návaznosti na něj tuzemská procedurální pravidla, alternativu mezi výslechem dítěte provedeným soudem a zjištěním názoru nezletilého prostřednictvím jeho zástupce nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí. S ohledem na systematiku právní úpravy, podle níž je konkretizace procesních práv a povinností v civilním řízení obsažena především v občanském soudním řádu, přitom nelze § 31 odst. 3 zákona o rodině vykládat tak, že neexistují alternativy k přímému výslechu dítěte soudem. Předmětné ustanovení občanského soudního řádu bylo zavedeno až k 1. lednu 2001 zákonem č. 30/2000 Sb., zatímco ustanovení

zákonu o rodině bylo zavedeno již k 1. srpnu 1998 zákonem č. 91/1998 Sb. Na § 31 odst. 3 zákona o rodině tedy nelze nahlížet z hlediska posteriority a s ohledem na jeho obecné vyznění umožňující i úpravu občanského soudního řádu ve sledovaném období ani z hlediska speciality.

19. Nicméně vytržení dítěte z existujícího rodinného prostředí představuje nejen zásah do soukromého a rodinného života, ale do jisté míry i zásah do osobní svobody. To rozhodně v situaci, když dítě se svým odnětím z rodinného prostředí nesouhlasí a je lhostejné, do jaké míry je toto rodinné prostředí prospěšné zájmům dítěte, které má stát povinností upřednostňovat. V každém případě je ale dítě vytrháváno z prostředí, ve kterém je zvyklé žít a projevovat se a je možné předpokládat, že v něm bude mít zájem žít a rozvíjet se i nadále. Rodinné prostředí je tedy pro dítě prostorem svobody a jakékoliv jiné prostředí za prostor osobní svobody dítěte proto považovat zásadně nelze. Posledně uvedené platí především pro zařízení zřizovaná orgány veřejné moci, tedy především ústavní zařízení, která mají (nutně) vlastní režim, který vnucují (v souladu se zákonem) svým chovancům. Podstatné je, že v případě zásahu do osobní svobody existuje obecné základní právo být slyšen před soudem, který o omezení svobody rozhoduje, a to kdykoliv se tak děje [nález sp. zn. Pl. ÚS 45/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 60/36 SbNU 647; 239/2005 Sb.); rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Husák proti České republice č. 19970/04 ze dne 4. prosince 2008; aj.]. Zásadně není důvod, aby dospělý měl základní právo být slyšen přímo před soudem, když je rozhodováno o omezení jeho osobní svobody, a dítě nikoliv. Za relevantní důvod pro odepření práva dítěte na slyšení je jistě nutno považovat to, že dítě není schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření, která se ho týkají. Při zohlednění konkrétní situace [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 459/03 ze dne 20. 8. 2004 (N 117/34 SbNU 223)] je třeba vycházet z toho, že člověk inteligenčně dospívá mezi 11 a 12 rokem života (Piaget, J.: Psychologie inteligence. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. str. 105-128) a na vrcholu výkonu je v tomto ohledu v 16 letech věku. V každém případě před dosažením potřebného stupně vývoje dítěti toto právo nepřiznává žádný lidskoprávní instrument, jak bylo pojednáno výše (bod 15). Proto v případě rozhodování o nařízení ústavní výchovy dítěte staršího 12 let zásadně neexistuje důvod pro odepření práva dítěte na slyšení přímo soudem. Na zákonem dané alternativy bylo tedy vždy nutno nahlížet jako na výjimky, které musí soud ve svém rozhodnutí řádně odůvodnit.

20. Ostatně s účinností od 1. října 2008 byl § 100 odst. 3 občanského soudního řádu novelizován zákonem č. 295/2008 Sb., takže podle nyní platného § 100 odst. 4 občanského soudního řádu názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte a ve výjimečných případech může tento názor zjistit též prostřednictvím zástupce dítěte, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Důvodová zpráva tuto změnu označila za zpřesnění stávajícího znění, přičemž prioritní variantou zjišťování názoru dítěte je jeho výslech. Výjimečným případem se podle této důvodové zprávy rozumí zejména ty situace, kdy soud má zjištěno, že dítě není schopno formulovat své názory a jeho přítomnost u soudního řízení by zjevně neměla procesní význam nebo by mohla být dítěti na újmu. Lze tak uzavřít, že nyní platná úprava je skutečně jen zpřesněním povinností, které měly obecné soudy i předtím.

21. V posuzovaném případě tedy byl obecný soud povinen stěžovateli s ohledem na jeho rozumový vývoj umožnit právo být slyšen přímo před soudem a nemohl se spokojit jen s konstatováním, že je mu postoj stěžovatele znám, jak se ve skutečnosti stalo.

22. Ústavní soud tedy ústavní stížnosti zcela vyhověl, protože obecný soud tím, že nevyslechl stěžovatele, porušil jeho základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 12 odst. 2 ÚPD, čl. 3 písm. b) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí a čl. 8 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny. Proto bylo napadené rozhodnutí obecného soudu zrušeno.

VI.

Akcesoria

23. Ačkoliv se závěry, které vedly Ústavní soud k rozhodnutí, vztahují především ke stěžovateli, lze je s ohledem na rodinný vztah mezi stěžovateli a na význam rozhodnutí pro stěžovatelku přiměřeně vztáhnout i na ni. Proto bylo ústavní stížnosti vyhověno i ve vztahu ke stěžovatelce.

24. Protože závěr o námitce, že stěžovatel nebyl soudem slyšen, vedl k vyhovění ústavní stížnosti a ke zrušení napadeného rozhodnutí obecného soudu, nezabýval se již Ústavní soud ostatními námitkami stěžovatelů. Jejich posouzení by na přijatém závěru nemohlo nic změnit.

25. Napadené rozhodnutí se může nadále projevovat v právní sféře stěžovatelů, ať už tím, že se stěžovatelé cítí být oběťmi, jak tvrdí, anebo s ohledem na možné jiné řízení vedené orgány veřejné moci proti stěžovatelům či z jiných důvodů, a proto je bez významu, že ústavní výchova stěžovatele již byla zrušena [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 ze dne 6. 5. 2008 (ST 25/49 SbNU 673)].

26. Vyslovení toho, které ústavně zaručené právo nebo svoboda byly porušeny a jakým zásahem orgánů veřejné moci k tomuto porušení došlo, je součástí nálezu i bez návrhu podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V posuzovaném případě se tak stalo v bodě 22 odůvodnění, což nelze považovat za rozporné s ustálenou rozhodovací činností Ústavního soudu.

27. Od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, a proto Ústavní soud v souladu s § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu upustil od ústního jednání.